

СВЕЧЕНА АКАДЕМИЈА НА МАКЕДОНСКАТА АКАДЕМИЈА НА НАУКИТЕ И
УМЕТНОСТИТЕ, ОДРЖАНА НА 15 ОКТОМВРИ 1987 ГОДИНА

*Акад. Јордан Поп-Јорданов, претседател
на Македонската академија на науките и уметностите*

ДВАЕСЕТ ГОДИНИ
НА МАКЕДОНСКАТА АКАДЕМИЈА НА НАУКИТЕ И УМЕТНОСТИТЕ

1. *Увод*

Деновиве пред дваесет години започна со работа Македонската академија на науките и уметностите. Чинот на отворањето се збидна со Свеченото собрание на Академијата на 10 октомври 1967 година. Кога се потсетуваме денес на ова не така дамнешно време, нас повторно нè обзема возбуда и восхит од настанот што претставува не само значајна дата во развитокот на науките и уметностите во нашиот регион, туку и крупна придобивка во вековната борба на македонскиот народ за социјална и национална слобода.

При основањето на Македонската академија на науките и уметностите беа набележени и бројни нејзини задачи. Природно е прашањето колку во текот на изминатите две децении ги оправдавме довербата и очекувањата на научните и уметничките творци и општествената заедница во целост. Одговор на ова прашање и конечните оценки за вкупната работа на Академијата им ги препуштаме на јавноста а и на идните поколенија. Јас во оваа свечена и работна прилика ќе се обидам накусо да ги прикажам основните карактеристики на досегашниот развој на Академијата и на нејзините сегашни активности и определби.

Се разбира, тешко е однапред да се рече дали дваесет години постоење претставува кус или долг период. Всушност сè зависи во каков референтен систем посматраме. Космички – тоа е, се разбира, занемарлив миг, па и историски две децении се мошне кратко време. Но антрополошки тоа е релативно долг период: за дваесет години човечкиот живот минува од раѓање до зрелост. Би можело да се

рече дека и развојот на нашата Академија за овие две децении се карактеризира со слични фази – од настанување и почетно организирање, преку растеж до зрелост.

2. Настанување на МАНУ

Настанувањето на Македонската академија на науките и уметностите претставува своевидна завршница на еден долг и нерамномерен историски процес на културната еманципација. Почнувајќи со далечните мугри на Климентовата школа, тој процес се пробиваше макотрпно низ столетија за конечно да дојде до полн и речиси секавичав израз во слободната заедница на братските југословенски народи. Неполни пет години по издавањето на првиот буквар на македонскиот јазик се основа првиот македонски универзитет во 1949 година, за осумнаесет години подоцна да биде основана и Македонската академија на науките и уметностите.

Основачкиот акт во форма на Закон за МАНУ беше прогласен од Собранието на СРМ на 23 февруари 1967 година. Во него се дефинираат задачите, членството и органите на Академијата. Два месеци подоцна Собранието на СРМ именува Матична комисија од седум членови што требаше да ги изврши подготовките за почетокот со работата на МАНУ. Четири членови на Комисијата беа од редовите на тогаш постојните академии во Југославија, и тоа: потпретседателот на САНУ Милан Бартош, генералниот секретар на ЈАЗУ Мирослав Каршулин, редовниот член на САЗУ Братко Крефт и редовниот член на АНУБиХ Анто Бабиќ. Другите три члена на Комисијата беа од СР Македонија, и тоа: дописниот член на ЈАЗУ и САНУ Блаже Конески, дописниот член на САНУ Харалампие Поленаковиќ и ректорот на Универзитетот во Скопје Ксенте Богоев.

Матичната комисија, под претседателството на академикот Милан Бартош на својата втора седница, одржана во Охрид на 18 август 1967 година, ги избра првите редовни членови на Македонската академија на науките и уметностите. Со ова високо признание беа удостоени: Михаило Апостолски, Димитар Арсов, Васил Иљоски, Славко Јаневски, Блаже Конески, Никола Мартиноски, Кирил Миљовски, Димитар Митрев, Михаил Петрушевски, Харалампие Поленаковиќ, Благој Попов, Петар Серафимов, Ѓорѓи Филипovski и Ацо Шопов.

Од наведените вкупно 14 членови, 10 се од доменот на науките и 4 од доменот на уметностите. Поопределено, според струките четворица беа професори од Филозофскиот факултет, по еден професор од Економскиот,

Природно-математичкиот, Медицинскиот, Архитектонско-градежниот и Земјоделско-шумарскиот факултет, еден научен работник од Институтот за национална историја, тројца писатели и еден сликар. Како што се гледа, беше застапен широк спектар на творци, при што хуманистичките дисциплини беа понагласени, што е и разбирливо.

Конституирањето на Академијата беше извршено на 9 октомври 1967 година, кога со тајно гласање беа избрани за претседател акад. Блаже Конески, за потпретседател акад. Харалампие Поленаковиќ и за секретар акад. Ѓорѓи Филиповски.

Утредента, на 10 октомври 1967 година Академијата беше свечено отворена со говор на претседателот на МАНУ, а поздравни речи упатија претседателот на Собранието на СРМ и сите претседатели на другите четири академии во СФРЈ.

Покрај големиот одглас што го имаше во земјата, основањето на МАНУ го поздравива и многубројни научни и уметнички институции од странство. Меѓу нив беа и 40 странски академии од 21 земја од Европа, Америка и Азија.

Во декември истата година МАНУ беше едногласно примена за член на Советот на академиите на науките и уметностите на СФРЈ. Покрај тоа академиите од другите републики ѝ ги подарија на нашата Академија сите свои расположливи изданија.

Како што се гледа, вкупниот процес на основањето на МАНУ се одвиваше со бројни манифестации на братска поддршка на другите југословенски академии, за што и во оваа прилика им ја искажуваме нашата длабока благодарност.

3. Организациона фаза

Во првите две години од постоењето на Академијата беа вложени големи усилби за поставување основа и создавање материјални и други почетни услови за нејзина непречена работа и развој. Во таа смисла периодот до крајот на 1969 година може да се смета за организациона фаза, во која беа решавани многубројни проблеми од нормативен, програмски, кадровски, просторен и друг карактер.

Така веќе во март 1968 година беше донесен Статутот на МАНУ и врз негова основа беа конституирани Претседателството и трите одделенија: за општествени науки, за природно-математички науки и за уметност. Во април

истата година Академијата се сместува во своите простории во зградата на улица Душко Поповиќ, отстапена од Градското собрание на Скопје. Истата пролет беа организирани администрацијата, Архивот и Библиотеката на МАНУ.

Во овој период беше составена и Долгорочната програма за научноиспитувачка работа врз која се предвидува МАНУ да ги организира и реализира испитувањата од областа на три комплексни проекти: „Македонска научна и стручна терминологија“, „Целосно испитување на експлоатацијата на водите на реката Вардар“ и „Комплексно проучување на Малеш и Пијанец“.

Во тој двегодишен период беа поставени темелите и на активностите на МАНУ во врска со научните собири. Беа организирани и првите два такви собири: „Симпозиум 1100-годишнината од смртта на Кирил Солунски“ и „Четврто заседание на Меѓународната комисија за словенска ономастика“, при што МАНУ ја прифати обврската за издавање на соодветните зборници.

Посебно внимание уште во оваа почетна фаза на својот развој МАНУ ѝ посветуваше на издавачката дејност. Во овој период беа формирани повеќе редакциски одбори и беа отпечатени првите изданија на Академијата: Споменицата за формирањето на МАНУ, Летописот за 1968 година, Пристапните предавања на првите членови и првите два броја од списанието „Прилози“.

Во исто време беа образувани и повеќе комисии за решавање на одделни актуелни и долгорочни задачи, и тоа: Комисија за откуп на архивска граѓа, на библиотечен материјал и на уметнички творби, потоа Комисија за изготвување правилници и Комисија за конкурс за идејно решение за нова зграда на Академијата.

Во февруари 1969 година беше одржано и Првото редовно годишно собрание на МАНУ, а во декември истата година и Првото редовно изборно собрание. Со ова беа поставени основите и критериумите за идната периодична отчетност, програмирање и обновување на Академијата.

Од досега изложеното може да се заклучи дека кон крајот на 1969 година, после двегодишно постоење, беа создадени неопходните претпоставки за натамошно разгранување и растеж на нашата Академија.

Заклучувајќи го приказот на оваа првобитна, организациона фаза од развојот на Македонската академија на науките и уметностите, би сакал со особено задоволство да потсетам дека токму на крајот на оваа фаза, на Првото

редовно изборно собрание во декември 1969 година, имавме чест да го избереме другарот Јосип Броз Тито за почесен член на нашата Академија. Во својот говор во МАНУ по повод прогласувањето за почесен член на 9 јуни 1970 година другарот Тито истакна: „Развојот на научноистражувачката работа во Македонија не само што овозможи туку и императивно ја наметна потребата за основање на Македонската академија на науките и уметностите. Тоа воедно ја означи и новата етапа во развојот на научната и културната дејност во Социјалистичка Република Македонија. Се разбира, една од главните задачи на Академијата е да ги афирмира вистинските вредности во науката и културата во согласност со потребите на развитокот на денешниот степен и да дава нови придонеси за сестраното запознавање на стопанската, политичката и културната историја на македонскиот народ, историја што така често се фалсификува“.

4. Фаза на растеж

Наредните 18 години сè до денеска беа исполнети со непрекинат растеж на научните и уметничките активности и вкупната ангажираност на Академијата и по обем и по разноврсност.

4.1. Уште во првата половина на овој период, т.е. во текот на 70-тите години Академијата е носител на десетина значајни научноистражувачки проекти, главно од областа на историските и лингвистичките науки. Имено, покрај веќе спомнатите проекти за терминологијата и за Малеш и Пијанец, започнаа истражувања и во областа на општествено-историските науки со проектите: „Македонија и македонскиот народ“, „Номадски и полуномадски сточарски движења на Балканот и во Југоисточна Европа“, „Положбата на Јуруците во Македонија“, „Етнографија на Јужните Словени“ и „Археолошката карта на СРМ“. Во исто време, во втората половина на седумдесеттите години, нашата Академија се вклучува во крупни меѓународни проекти посветени на лингвистичките атласи, и тоа: „Општословенскиот лингвистички атлас“, „Европскиот лингвистички атлас“ и „Општокарпатскиот дијалектен атлас“. При реализацијата на некои од овие меѓународни проекти се јавуваа и одредени пречки, при што нашите претставници, како и Академијата во целост, инсистираа на научен приод кон македонскиот јазик и етнографијата.

Во овој период се започна со работа и врз два мултидисциплинарни проекти: „Планината Бистра (комплексни проучувања)“ и „Заштита и унапредување на животната околина на СР Македонија“.

Во меѓувреме до денес половината од наведените проекти се завршени, а за останатите е објавувана јавна презентација на реализираните делови.

Инаку, резултатите од истражувањата по сите проекти на Академијата се објавуваат во изданијата на МАНУ, како и во разни списанија и научни собири во земјата и во странство.

Во почетокот на осумдесеттите години (поточно од 1981 до 1983 година) кон постојните десетина долгогодишни проекти се присоединуваат уште дваесетина нови проекти, при што покрај историските и лингвистичките науки почнуваат да бидат застапени и правно-економските и биолошко-медицинските науки. Широчината на истражувачкиот зафат на Академијата се гледа и од самите наслови на овие проекти.

Најголем број од новите проекти (15) се однесуваа на историските и лингвистичките науки („Етнографија на Македонија“, „Епиграфски и нумизматички извори за античката историја на нашата земја“, „Изборите и дејноста на политичките партии во Македонија за време на стара Југославија (1918–1941)“, „Идејата за федерација во изградувањето на македонската државност во програмите на македонските револуционери (1878–1941)“, „Македонско-црногорските врски во XIX и XX век – до 1945 година“, „Јане Сандански (1872–1915) – политичка биографија“, „Сондажни проучувања на остатоците на старата разурната црква во напуштеното село Главница во Дебарца“, „Националното прашање во Југославија во XX век со посебен осврт врз македонското национално прашање“, „Македонската емиграција во Швајцарија во времето на Првата светска војна – нејзините идејни насоки и политичка активност“, „Аристотел за ’Реториката’“, „Македонските и црногорските говори на албанското пограничје, со посебен осврт на заедничките иновации и интерференцијата со албанскиот јазик, и компаративно изучување на македонската и црногорската ономастика“, „Константин и Андреја Петкович – нивниот живот и литературно-културната дејност“, „Речник на турцизмите во македонскиот јазик“, „Микенските лични имиња“ и „Историјата на научниот и културниот развиток на човештвото – прилози за Македонија“).

Правно-економските науки беа застапени со пет проекти („Споредбена анализа на економските системи на балканските земји“, „Теоретските основи и практичните последици на недостатната економска регионална развиеност“, „Развитокот на стопанството во Македонија од 1918 до 1980 година“, „Создавање и развиток на југословенскиот федерализам“ и „Федерализмот во областа на финансискиот систем на Југославија“).

Четири нови проекти се однесуваа на биолошко-медицинската област („Маркирање на крвни оформени елементи со радио-нуклиди – експериментална и клиничка примена“, „Споредбени испитувања на терапевтските резултати кај ракот на гркланот постигнати со хируршки третман и со радиотерапија“, „Хемоглобинопатиите во Југославија“ и „Реликтните букови шуми во СР Македонија“).

Разбирливо е дека наведените проекти се мошне различни и по својот обем. Тие главно се остварувани од поголеми или помали работни групи раководени од членови на Академијата, а некои претставуваат и индивидуални теми од одделни членови.

Значаен импулс во развојот на научноистражувачките активности на Академијата претставуваше новата програмска ориентација усвоена на Собранието на МАНУ во почетокот на 1984 година. Со цел за зголемување на општествените ефекти на науката, ние тогаш се определивме за уште поголемо присуство на современата наука во Академијата и на Академијата во општествените текови. Во таа смисла новата програмска ориентација предвидува паралелно со натамошниот развој и јакнење на истражувањата во хуманитарните и општествените науки, значително да се прошират активностите на МАНУ во областа на природните и техничките дисциплини. Овие науки, како што можеше да се забележи и од прегледот на изведуваните проекти, беа недоволно застапени. Се разбира, ваквата положба беше и објективно условена како со историскиот развој и со природата на одделни научни дисциплини, така и со карактерот на институциите какви што се академиите.

Како резултат на спомнатата ориентација, во тек на последниот четиригодишен период се започна со работа врз повеќе нови проекти од областа на физичките, математичките и техничките науки, какви што се: „Некласична енергетика“, „Термохидраулична сигурност на нуклеарни реактори“, „Својствата

на бројните низи“, „Векторско-вредносни алгебарски структури“, „Состојбата на објектите изградени со 'Лафарж' (бокситен) цемент“, и два макропроекти: „Фундаментални истражувања по енергетика“ (со 6 проекти) и мултидисциплинарниот макропроект „Комплексно користење на биомасата за производство на храна и енергија“.

Во истиот период беа започнати и извесен број проекти од другите дисциплини: од историските („Советско-југословенските односи помеѓу двете светски војни“ и „Советскиот Сојуз и Народноослободителното движење во Југославија, во годините на Втората светска војна (1941–1945)“, од лингвистичките („Македонско-полска/Полско-македонска конфронтативна граматика“ и „Атлас на македонските дијалекти во Грција“), од правно-економските („Влади и невладејачки етнички групи во Европа (1850–1940) – прилози за Македонија“) и од биолошко-медицинските („Вирусен хепатит – скенографска визуализација на црниот дроб и слезината во тек на акутна и еволутивна фаза со радиоизотопи“, „Испитување на специфичните абнормалности на хуманиот хемоглобин во СФРЈ“, „Хепатитис 'В' (НВ) вирус-инфекција и примарен хепатоцелуларен карцином, со посебен осврт на состојбата во СРМ“, „Беловата парализа на лицевиот нерв во СРМ“ и „Флората во СР Македонија (в)иши растенија“).

Како резултат на новата ориентација во научните истражувања зголемени се и средствата за научни проекти, што МАНУ ги добива предимно од меѓународни фондови и Републичката заедница за научноистражувачка дејност, а дел и од буџетот на Републиката и други извори. Во оваа година, тие изнесуваат над 60.000.000 динари, од кои околу 58% се однесуваат на физичките, математичките и техничките науки, 27% на биолошките и медицинските науки и 15% на општествените и хуманитарните науки.

Од сето изложено може да се заклучи дека во однос на областите на научните истражувања во МАНУ, изминатата фаза на растеж би можела да се подели на три периоди: до 1980 година во проектите беа застапени главно историските и лингвистичките науки, во периодот 1980–1983 година се вклучуваат и правно-економските и биолошко-медицинските науки, додека во последниот четиригодишен период се интензивираат и истражувањата од областа на физичките, математичките и техничките науки. Во таа смисла би можело да се

рече дека вкупниот научно-истражувачки зафат на нашата Академија денес претставува релативно комплетна и заокружена целина.

4.2. Значаен облик во активноста на Академијата се научните собири и уметничките приредби.

Во текот на изминатите две децении МАНУ самостојно или во соработка со други научни институции има организирано вкупно 54 научни собири. На нив беа презентирани вкупно 860 реферати, поднесени од многубројни научни работници од Републиката и другите центри во Југославија и преку 200 од странство.

На овие собири беа разгледувани проблеми од областа на:

— лингвистиката и литературната наука (ономастика, дијалектологија, лингвистички атласи, словенските литературни јазици, фонетика и фонологија, црногорско-македонски литературни и културни врски);

— историјата (НОВ во Македонија, АСНОМ, Источната криза, Преродбата, богомилството, Кресненското востание, етнологија на Битолско, етничките традиции, културата во НОВ, Илинденското востание, етногенеза на Јуруците, југословенско-советските односи, микенологија, паганската религија);

— правно-економските науки (нерамномерен регионален развој, самоуправавањето, федерализмот);

— биомедицинските науки (класести плевели, заштита на Охридското Езеро, тиреоидна жлезда, Малеш и Пијанец, заштита на флората);

— математичко-техничките науки (кредно-терцијарен магматизам, *n*-арни структури, состојбата на математичките науки).

Еден број на научни собири беа посветени и на знаменити историски личности (Кирил Солунски, Гоце Делчев, Марко Цепенков, Јордан Хаџи Константинов-Џинот, Браќата Миладиновци, Методија Солунски, Климент Охридски и Даме Груев).

Значајно е да се одбележи дека некои научни собири се однесуваа и на проблемите од уметноста (Македонскиот фолклор во музичкото и драмското творештво, Битовото и историското во македонската уметничка проза).

Во последните години Академијата организира и неколку собири сврзани со актуелни проблеми на општествено-економскиот развој на СРМ (Проблеми на демографскиот развој на СРМ, Долгорочниот економски развој на СРМ

до 2000 година. Заштита на човековата околина во СРМ и Долгорочниот развој на енергетиката во СРМ). Ангажирањето и јавното настапување на МАНУ по вакви актуелни прашања на нашето секидневие уште еднаш покажува дека таа не се изолира ниту ги затвора очите пред стварноста. Притоа ние настојваме да обезбедиме студиозен, научен и критички приод, толку неопходен во ова кризно и загрижувачко време.

Покрај тоа, во изминатите две децении Македонската академија на науките и уметностите организираше и свечени собири по повод значајни годишнини од подалечното и поблиското минато. Беа одржани вкупно 38 такви собири посветени на културни и општествени настани или личности од Македонија, Југославија, па, и пошироко.

Забележителна активност во сферата на уметноста претставуваа изложбите. Во изминатиот период МАНУ сама или во заедница со други институции организира 17 изложби. Половината од овие изложби претставуваа дела на членовите на Академијата, а некои беа посветени и на други истакнати македонски автори од сегашноста и минатото. На две изложби беа застапени уметници од другите краишта на Југославија („32 портрети на српското и хрватското сликарство од XIX и XX век“ и „Сликари и скулптори – членови на Одделението за уметност на ЈАЗУ“). Пет изложби беа резултат на меѓународната соработка на нашата Академија („Македонска резба“, презентирани во Белгија и Англија, „Катаклизмата во Скопје 1963“ на Вангел Коџоман – во Берлин, „Комуникации“ на Јордан Грабулоски – во Париз, како и изложбите: „Графика на членовите и соработниците на мајсторските работилници на Академијата на уметностите на ГДР“ и „Скулптури, цртежи и графики на Тео Балден“, што беа претставени во МАНУ).

Нашата Академија организира и неколку концерти по разни поводи (при отворањето на новата зграда на МАНУ, со творби од Тодор Скаловски; 30-годишнината на Советот на академиите на СФРЈ, со творби од Властимир Николовски; 50 години пред диригентскиот пулт, посветено на Тодор Скаловски; творби од современи македонски автори – камерен концерт).

Обемот и интензитетот на ангажираноста на Македонската академија на науките и уметностите во организирањето на научни и уметнички собири и приредби укажува на големото значење што Академијата им го придава на овие

облици на делување. Тие претставуваат погодна форма за потпишување на научното и уметничкото творештво, афирмирање на творечките резултати и нивното критичко соочување со практиката.

4.3. Посебен сектор на перманентна грижа и активност на Академијата претставува издавачката дејност. Од основањето до денес Академијата објави 239 изданија (две третини од нив во последните 10 години), на вкупно 35.409 отпечатени страници. Исцрпни податоци за досегашната издавачка дејност на нашата Академија содржани се во „Прегледот на изданијата на МАНУ“ објавен по повод оваа наша годишнина.

Како што се гледа со „Прегледот“ приближно една третина од изданијата на МАНУ (поточно 80) претставуваат посебни изданија (предимно монографии, трудови од научни собири и од научноистражувачки проекти). Како сериски публикации издавани се материјали од свечени собири, пристапни и други предавања и студии.

Најбројна група публикации (вкупно 111) сочинуваат периодичните изданија на МАНУ: Прилози, Летопис и Билтен. Прилозите се објавуваат за секое одделение посебно и содржат резултати на истражувањата на членовите на одделенијата и на бројни надворешни соработници. Досега се излезени вкупно 84 броеви на „Прилози“ со 505 научни статии. „Летописот“ излегува посебно за секоја година од основањето на МАНУ и опфаќа комплетни информации за вкупната едногодишна дејност на Академијата и нејзините членови. Од 1984 година Билтенот на МАНУ е пренаменет за запознавање на пошироката јавност со тековните активности на Академијата.

Покрај наведеното, полни 17 години излегува и Билтен на Одборот за изработување на македонската терминологија при МАНУ во кој се објавува термилошки материјал од разни области на науката и техниката. Ова претставува клучна меѓуфаза во изработувањето на дефинитивните терминологии во склопот на најстариот и по бројот на соработници најобемниот проект на МАНУ „Македонска научна и стручна терминологија“. Досега се излезени 56 броеви на овој Билтен со учество на вкупно 83 соработници.

Единаесет од изданијата на МАНУ се објавени на светските јазици, два на српскохрватски и едно на албански јазик, додека статиите во списанијата „Прилози“ се објавуваат на македонски или на некој од светските јазици.

Резултатите постигнати во издавачката дејност се должат пред сè на сè поголемата творечка продукција на сите одделенија на Академијата, следена со соодветно зголемено ангажирање на Издавачкиот совет и уредувачките одбори. Оваа активност беше во последно време придружена со недостаток на финансиски средства. Сепак проблемите беа постапно совладувани благодарение на разбирањето што Академијата го најдуваше кај Собранието и Извршниот совет на СРМ и кај републичките заедници за научноистражувачка дејност и на културата. Друг, хроничен извор на тешкотиите е недоволната опременост на графичките претпријатија, посебно за специфични научни текстови. Со цел за поголема рационализација – и временска и финансиска – ќе биде неопходно во што поголема мера да се користи офсет-техника.

4.4. Во резултатите постигнати во изминатите дваесет години вграден е и придонесот на Работната заедница на МАНУ: Библиотеката, Архивот и другите стручни и административни служби, што денес опфаќаат 53 работници. Нивниот ажурен и професионален однос беше претпоставка за непречено и успешно одвивање на многубројните активности на Академијата. Со новите задачи што стојат пред нас и овие служби сè повеќе ќе се унапредуваат и модернизират.

За одбележување е дека Библиотеката на МАНУ располага со преку 90.000 публикации; таа добива над 800 списанија, од кои повеќе од половината се странски, и врши размена со близу 700 институции, од кои две третини се од странство. Забележителна е и активноста на Архивот на МАНУ кој располага со 80 фондови и 13 збирки.

Особен израз на сестраната помош и поддршка од страна на општествената заедница претставуваше здобивањето на Академијата со нова зграда во 1976 година. Со ова беа овозможени извонредно поволни просторни и материјални услови за растеж на нашите научни и уметнички активности.

5. Академијата денес

Прикажувајќи го растежот на Академијата, ние се запревме и на денешните активности врз проектите, собирањето и изданијата. Останува да истакнеме уште некои елементи што ја дополнуваат сликата за Академијата денес.

Како што сме истакнувале повеќе пати, членовите на Академијата се иницијатори и носители на сите наши активности. Во текот на изминатите дваесет години бројот на членовите се зголеми за два и пол пати, така што МАНУ денес во работниот состав има вкупно 35 членови. Се разбира самиот број на членови не е најбитен. Клучно е дали се запазуваат критериумите за вистински универзални, а не локални вредности. На мислење сме дека во целина земено нашата Академија успешно опстојува врз високи критериуми. Ова меѓу другото придонесе и за угледот што таа го ужива меѓу другите академии во Југославија и пошироко. Се разбира и надвор од Академијата во нашата Република делуваат афирмирани врвни творци што се и база за кадровското проширување и обновување на МАНУ.

Нашата Академија има и триесет и два члена надвор од работниот состав. Шеснаесет од нив се од Југославија, а шеснаесет од странство. Макар што формално не спаѓаат во работниот состав, тие даваат забележлив придонес за остварување на одделни зафати на Академијата и за општата афирмација на нејзината активност.

Основни организациони единици на Академијата се одделенијата составени од членовите на МАНУ од соодветни научни области. Нашата Академија денес има пет одделенија и тоа: за лингвистика и литературна наука, за општествени науки, за биолошки и медицински науки, за математичко-технички науки и за уметност. Улогата на одделенијата е мошне значајна. Сите активности во врска со проектите, собирите, изданијата и др. се покренуваат, разгледуваат и се оценуваат во соодветните одделенија.

Значаен придонес во извршувањето на задачите што бараат ангажирање на членови од повеќе одделенија даваат посебните тела на Претседателството – какви што се: Издавачкиот совет, Одборот за меѓународна соработка, Архивскиот одбор, Библиотечниот одбор и др.

Во согласност со усвоената програмска ориентација насочена кон зголемувањето на општествените ефекти на науката, Претседателството на МАНУ пред три години формира четири нови мултидисциплинарни тела, и тоа: одбори за енергетика, за биомаса и за заштита на околината и Совет за балканологија. Овие области ги одбравме појдувајќи од општествените потреби, а и од составот и од можностите на Академијата. Нивната задача е иницирање на научноистражувачки програми, на научни собири, на трибини по актуелни

прашања, давање предлози и укажувања, како и воспоставување на сите видови соработка со здружениот труд и научните институции во републички, југословенски и меѓународни рамки.

Во доменот на балканологијата во нашата Република веќе подолго време се чувствуваше потреба за поорганизиран и ефикасен настап. Тоа беше мотив за формирање на Советот за балканологија при МАНУ. Основна цел е да се поттикнуваат и координираат проучувањата на заемните врски и вкрстувања на балканските народи, со особен акцент врз македонистиката. Посебно внимание Советот му посветува на подготовка и координиран настап на балканолошките конгреси, како и на соработката со балканолошките институти и центри во САНУ и АНУБиХ.

Нашата Академија веќе повеќе години укажуваше на неопходноста од коренити промени во научно-технолошката сфера. Би можело да се рече дека вакви становишта денес се веќе општоприфатени. Сега е важно колку ние како Академија сме подготвени, колку можеме и колку навистина придонесуваме за остварување и забрзување на процесот на научно-технолошката преобразба. Секако дека во ова значајната улога ја имаат спомнатите одбори за енергетика, биомаса и заштита на околината. Впрочем, тие за релативно кусо време ги дадоа и првите резултати со формулирање на макропроекти и организирање собири од својот домен. Меѓутоа, за ефикасно спроведување на истражувачките иницијативи и зафати од овие домени (а се работи за нови области од природните и техничките науки), беше неопходно да се направи уште еден квалитетно нов чекор. Тој е остварен минатата година со формирањето на Истражувачкиот центар за нови технологии при МАНУ. Негова основна задача е да координира и да врши фундаментални истражувања насочени кон примена на нови технологии. Станува збор за базични, високоефикасни технологии кои ќе можат да го поттикнуваат и развојот на постојните традиционални технологии.

Во сегашната фаза Центарот опфаќа три основни сектори – енергетски технологии, биотехнологија со генетско инженерство и информации технологии со компјутерство. Својата дејност Центарот ќе ја остварува во соработка, заедничко планирање и заедничка реализација со соодветните факултети и истражувачко-развојни единици во стопанството, вклучувајќи се во најголема можна мерка во југословенски и во меѓународни проекти.

Во текот на минатата и оваа година беа обавени бројни контакти со покрупните стопански организации, со факултетите и со републичките органи, при што членовите на Научниот совет на Центарот беа пријатно изненадени од изразената поддршка, корисните критики, сугестии и предлози за соработка.

Во оваа прилика сакаме посебно да го истакнеме високото разбирање и поддршката на општествената заедница изразени и во доделување на значајни иницијални средства за работата на Центарот. Сега се во завршна фаза адаптирањето на просториите за Центарот во зградата на МАНУ, набавката на компјутерска и друга истражувачка опрема и реализацијата на конкурсот за прием на истражувачи.

Пред да го заклучиме ова излагање, би сакале да потсетиме дека сите активности на МАНУ и на научно и на уметничко поле се проткаени со постојана и разгранета соработка со бројни институции во Републиката, како и со другите академии од Југославија и од странство.

За илустрација би навеле дека во моментот во 41 научен проект во МАНУ се опфатени над 400 соработници од универзитетските и други научни, стопански и културни институции. Слична е состојбата и со собирите, издавачката дејност и другите наши активности. Ова укажува на отвореноста, мобилизаторската улога и работната поврзаност на Академијата со творечките потенцијали во Републиката.

Соработката со другите југословенски академии се одвива во најголем дел преку меѓуакадемиските одбори на Советот на академиите на науките и уметностите на СФРЈ. Тие работат врз заеднички проекти, собира и изданија, а ја разгледуваат и состојбата во соодветните научни области. Нашата Академија учествува во 46 вакви одбори во кои се застапени областите од сите пет одделенија на МАНУ. Како што и во други прилики истакнувавме, овие одбори, во услови на значителни поделби и разединетост во нашата земја, претставуваа и претставуваат пример на трајна поврзаност на југословенските научни и уметнички работници.

Во периодот од 1978 до 1981 година во МАНУ беше седиштето на Советот на академиите на науките и уметностите на СФРЈ на кој претседаваше тогашниот претседател на МАНУ, академикот Михаило Апостолски.

Македонската академија на науките и уметностите соработува и со 17 странски академии од Европа, Америка и Азија. Оваа соработка се одвива

најчесто преку Советот на академиите на СФРЈ, а делумно и директно. Според склучените спогодби со странските академии, нашата Академија моментно учествува во 23 заеднички научни теми од општествено-хуманитарните и природно-техничките науки.

Како пример би навеле некои понови резултати од меѓународната соработка од областа на лингвистиката, која инаку има и најголема традиција. Така последниве години излегоа од печат два тома на Европскиот лингвистички атлас во којшто македонскиот јазик е претставен со 7 населени пункта, а во печат се и два тома на Општословенскиот лингвистички атлас со 24 пункта од македонскиот јазик. Всушност, овие проекти во кои нашата Академија има забележително учество се сметаат за најголем зафат во историјата на лингвистиката воопшто. Во текот на минатата и оваа година издадени се или подготвени за печат уште 8 тома меѓународни лингвистички атласи, во кои учествува и МАНУ; еден од нив е доверен за издавање на нашата Академија. Понатаму, како резултат на заеднички проект на Полската и нашата Академија, во Полска излезе студија по конфронтативна граматика на полскиот и македонскиот јазик, а предаден е во печат Македонско-полски и Полско-македонски речник. Покрај тоа во соработката со Романската академија минатата година излегоа од печат Македонско-романски и Романско-македонски речник.

Освен соработката со странски академии, МАНУ соработува и непосредно со други научни институции од странство. Забележителни резултати се постигнати на пр. со проектите преку заедничкиот Југословенско-американски фонд од областа на молекуларната биологија и од енергетиката.

Разгранетите врски и стекнатите искуства во меѓународната соработка се особено значајни и со оглед на сегашните стратешки определби на нашето општество за максимално вклучување во светските технолошки, научни и културни текови.

Другарки и другари,

Пред дваесет години на свеченото отворање на МАНУ првиот претседател на нашата Академија во својот говор беше истакнал: „Чувството на одговорност е основното чувство што сега нè исполнува. Македонската академија на науките и уметностите излегува пред вас и пред целокупната јавност готова да се заложат за тоа што се очекува од неа“.

Осветлувајќи го денес изминатиот пат, би можеле да забележиме дека нашата Академија се држеше на ова ветување. Таа одговорно се заложуваше да ги исполни високите очекувања. Плодовите од овие заложби денес се влеани во научниот и културниот фонд на македонскиот, југословенскиот и светскиот простор. Тие воедно ни сведочат дека по дваесетгодишното постоење МАНУ, иако меѓу помладите југословенски академии, ја достигна својата зрелост, спремна да одговори на предизвиците на иднината.